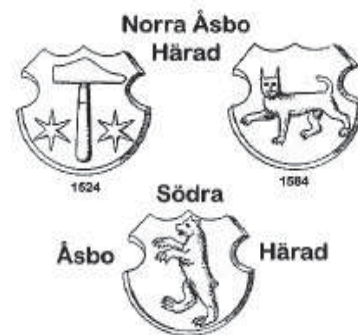

Åsbo Släktblad

*Medlemstidning för Åsbo Släkt- och
Folklivsforskare*

årg.20 dec 2007 nr.2

Ur innehållet:

**Tema:
Åby-Klippan**

Axel Blomgren

Ljungbergs

Lars-Erik Braun

**Åsbo Häraders
sigill**

**När järnvägen
kom till Åby**

**Anders Eskilsson
avrättades**

Jubiléet

Vårens aktiviteter

Åsbo Släktblad

Medlemstidning för Åsbo Släkt- och
Folklivsforskare
Årg. 20, dec 2007, nr 2

Redaktionen:

Sten Svensson, Bjersgårdsvägen 3,
264 32 Klippan tel. 0435-130 91
Lena Ringbrant Ekelund,
Kamrersg.17, 264 31 Klippan,
tel. 0435-71 10 60

redaktionen@asbo-gen.com

Ansvarig utgivare: Bengt Emgård

Åsbo Släkt- och Folklivsforskare

Postadress: Box 191, 264 22 Klippan
Besöksadr.: Studiegården 47:an,
Storgatan 47, 2:a vån,
Klippan

Postgiro: 43 57 62-0

Bankgiro: 5044-2391

Medlemsavgifter 2008

Helår 125 kr
Familjemedlem 50 kr

FÖRENINGSLOKAL

Studiegården 47:an,
Storgatan 47, 2:a vån, Klippan

ÖPPET HUS, se programsidan.

Kontaktperson: Lars-Eric Jönsson

I lokalen finns föreningens

ARKIV innehållande:

- Antavlor, bouppteckningar, släktutredningar m.m.
- Böcker för släkt- och folklivsforskare.
- Register över bouppteckningar som tillhört Klippans Tingsrätt.
- Material till försäljning, som t.ex. antavlor, ansedlar, böcker och kompendier.
- Tillgång till mikrokort, kort- och rullfilmsläsare.
- Medlemstidningar från föreningar.

Här hålls även kurser i släkt- och lokalhistorisk forskning.

Kontaktperson: Barbro Andréll

© Åsbo Släkt- och Folklivsforskare och författarna som även ansvarar för faktauppgifterna i sina artiklar.

Foto: Sten S eller Lena RE om inget annat anges.

INNEHÅLL

Släktforskarvänner - <i>Bengt Emgård</i>	3
Vårt 20-års jubileum - <i>Sten Svensson</i>	4
Axel Blomgren - <i>Lena RE</i>	6
När järnvägen nådde Åby - <i>Leif Ljungberg</i>	7
Familjen Ljungberg - <i>Gunnar Ljungberg</i>	9
Möte med Lars-Erik Braun - <i>Sten Svensson</i>	11
Byn vid vattendragen - Åby - <i>Lars-Erik Braun</i>	12
Åsbo häraders sigill - <i>Guno Haskå</i>	15
Anders Eskilsson i Linneröd- <i>Hjördis Nilsson</i>	17
Från Hoveriets dagar - <i>Sven Andersson</i>	19
Utfärd till Heagård - <i>Lena RE</i>	22
Föreningsmöte i Kvidinge - <i>Lena RE</i>	23
Boktips - <i>Red.</i>	23
Vårens program.....	24

Styrelsen 2007

Ordf. Bengt Emgård, Hörsdal 2361, 264 92 Klippan,
tel. 0435-71 19 90

v Ordf. Birgit Nilsson, Snapphanev. 1, 284 92 Perstorp
tel. 0435-320 79

Sekr. Kerstin Persson, Brogårdav. 1, 26061 Hyllinge
tel. 042-22 5368

Kassör Stina Nilsson, Ö Solgatan 4d, 264 34 Klippan
tel. 0435-71 11 14

Arkiv Lars-Eric Jönsson, Ringgatan 13, 264 32 Klippan
tel. 0435-103 81
Lena Ringbrant Ekelund, Kamrersg.17, 264 31

Klippan,
tel. 0435-71 10 60

Dataansvarig Alan Sejrbo-Petersen Hörsdalsv. 167, 260 60 Kvidinge
tel.0435-126 15

Hemsida: www.aasbo-gen.com

Webmästarna Fredric Nilsson & Alan Sejrbo-Petersen
webmaster@asbo-gen.com

Vår förening är medlemsförening i Sveriges Släktforskarförbund, Skånes Genealogiska förbund och samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan Klippan/Perstorp.

•••••
• **Nästa tidning** kommer ut
• i juni 2008. Vi tar tacksamt
• emot alla bidrag, gärna
• mer om Åby-Klippan.
• Sista dag att lämna manus
• är den 15 mars.
•••••

Hörsdal, V. Sönnarslöv.

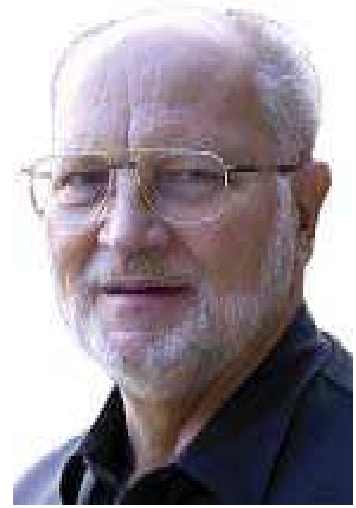
Jag gick längs bäcken i trädgården och tittade på de välgjorda landfästena till den gamla träbron där Häradsvägen tidigare korsade bäcken. Den nya bron byggdes som beredskapsarbete under 1930-talet och grusmaterialet till den nya vägen grävdes fram för hand när skärningen vid gamla smedjan fördjupades.

Egentligen var de gamla landfästena till träbron inte så förskräckligt gamla. De byggdes i samband med att man på 1850-talet för hand grävde en ny bäckfåra ner till Klövabäcken. Samtidigt som bäcken grävdes om revs det gamla Ahledalahuset som legat invid det tidigare vadstället och där skomakaren och krögaren **Efvert Beckman** bott med hustrun **Catharina** och där många resenärer och bybor blivit trakterade under senare delen av 1700-talet.

Förresten har inte vår gård legat på samma ställe hela tiden. Boningshuset flyttades i samband med bäckomgrävningen c:a 100 m söderut och i början på 1900-talet flyttades även stall och logbyggnaderna till sitt nuvarande läge.

Bortom den gamla eken, som i sekler använts som byns anslagstavla, låg spruthuset där byns brandspruta förvarades fram till 1940-talet och lite längre bort, på kullen i nuvarande hästhagen, låg på 17- och 1800-talet de gamla gårdsbyggnaderna till Höör 2. Detta är bara ett axplock av all den information jag hittat i gamla handlingar.

Åsynen av de gamla landfästena fick mig att stanna upp och tänka tillbaka - jag kan föreställa mig hur området genom århundradena

Ordf. Bengt Emgård

ändrats och jag får en vision av gångna tider. Tänk så mycket forskningen kan berika en vanlig vardag!

Tack alla som bidragit till föreningens blomstrande tillvaro och alla som hjälpt mig med min forskning.

God Jul och
Gott Nytt År
Bengt

.....

Tema: Åby – Klippanbygden.

Detta nummer av Åsbo Släktblad har som tema Åby-Klippan. Vi har försökt få med kända personer både gamla och unga, och historier som i görligaste mån utspelar sig i detta område. Innan vi intervjuade Lars-Erik Braun studerade vi bl.a. Boken om Tvärby och hittade hans artikel om hur Åby kom till. Med hans tillåtelse tog vi in den i stället för att skriva en egen. Några artiklar bl.a. om Algot Hannrup kommer i nästa nummer. Vi upptäckte att det finns mycket skrivet om Åby-Klippan och därför vill vi tipsa medlemmar som bor långt från Klippan om denna litteratur.

Till samtliga läsare och speciellt till alla Er som har hjälpt till så att vi har kunnat få ut vår tidning önskar vi

GOD JUL &
GOTT NYTT ÅR
Red./ Lena & Sten

Åsbo Släktforskares 20-års Jubileum

Det var ett imponerande arbete som vår styrelse visade upp i möteslokalen på 47:an i Klippan under jubileumsdagen den 15 april 2007.

- Pärmar med fantastiska arbeten t.ex.

- gravstensen inventeringar & bydokumentationer
- Bilder och förklaringar från olika skolor.
- Bildspel från möten och olika sammankomster, även utfärder under årens lopp.
- Antavlor.
- Torparkontrakt.
- Bilder från Papperbruket och Forsmöllan, från Skärallid och Kopparhatten och mycket, mycket mer.

Skolfoton studeras ivrigt.

Inledningsanförandet hölls av vår före ordförande **Barbro Andrell**. Barbro berättade om hur det började och hur vår förening har förändrats under åren. Om detta står att läsa i vårt föregående nummer av denna tidning. Avslutningsvis önskade Barbro föreningen lycka till under de nu påbörjade nya 20 åren.

Nästa talare att önska lycka till samt berömma vår förening för ett mycket proffsigt och gediget arbete var styrelseledamoten i SGF **Jan Torstensson** även kallad, åtminstone under tidig skoltid, för "Bäcka-Jan". Jan härstammar från Krika-Söndraby och tog Realexamen här i Klippan 1958. Jan var en mycket aktiv orienterare och har sprungit en hel del med min bror **Ås** och med **Christer Uddling** (f.d. prästen i Örkelljunga) och naturligtvis med vår **Stina Nilsson**.

Förmiddagens föredrag "Intressanta original från Perstorp" hölls av f.d.

Jan Torstensson överlämnade Decimantboken som en gåva från SGF.

Perstorpsläraren **Sven Pålsson**. Sven har intervjuat och spelat in på band intressanta personer under snart 50 år, en fantastisk dokumentation. Han har tidigare besökt vår förening och även Lena och jag har varit hemma hos Sven för att intervjua honom (se vår tidning 2005 nr. 1).

Först fick vi höra författaren **Arthur Lundqvist** berätta, och därefter en intervju med **Ragnar Pålsson** från Varshult. Ragnar (1908 – 2004) var skolkamrat med Artur L.

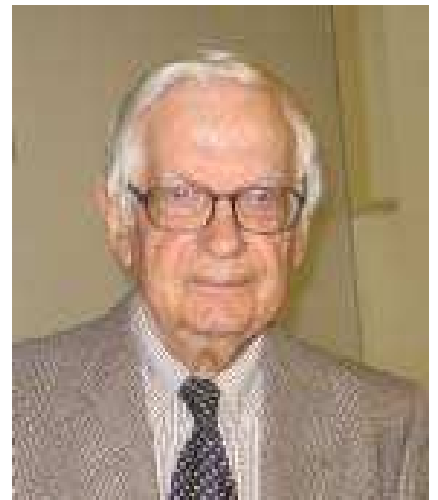
I intervjun med Ragnar fick vi veta att Arthur redan i unga år läste mycket och ägde redan då en hel del böcker.

På Ragnars och Arthurs skoltid var det normalt att eleverna satt tysta och lyssnade på sin lärare, men Arthur nöjde sig inte med det, var det något oklart eller någon följdfråga som Arthur hade, var han inte rädd för att

fråga läraren.

En annan person som Sven Pålsson intervjuat och spelat in på band är "Haisla – pågen" eller som han heter **Alfred Svensson** (f.1874). Den inspelningen vi fick höra var gjord 1964, Alfred var då 90 år.

Alfred talade om att *Näcken* kunde även sjunga, men han varken spelade eller sjöng några religiösa stycken. Man kunde inte sitta still när *Näcken* spelade. Även *Bäckamannen* med sin lykta hade Alfred mött, honom skulle man inte bry sig om. Bråkade man med

Sven Pålsson

honom däremot blev han elak.

1968 intervjuade Sven Pålsson *Hemmansägaren* **Ester Vinberg**, titeln var mycket viktig. Hennes ordspråk var: "Jag säger inte mer än jag vet, men jag säger vad jag vet."

Ester berättade historien om när

Stina i hembygdsdräkt tillsammans med intresserade åhörare.

kakelugnen i Oderljunga kyrka skulle invigas. Några busungar hade lagt svartkrut i "brännet", kakelugnen sprack och kyrkan fylldes med rök under predikan.

Andra intressanta personer vi fick höra eller som Sven berättade om var bl.a. **Edvin Nilsson** (f. 1905) och **Rut Nilsson**.

På eftermiddagen fick vi åter stifta bekantskap med f.d. läraren **Ulla-Grett Johnsson**. Hon talade över ämnet "Mat förr i tiden"

Ulla-Gretts föredrag är mera att likna vid ett samtal mellan henne och åhörarna. Mycket intressant för åhörarna och jag tror även för henne, hon lär sig alltid något nytt att ta med sig för att eventuellt använda i något annat sammanhang.

Denna gång började hon med att beskriva olika bokstävers olika uttal och användning i olika delar av Skåne.

Ulla-Grett Johnsson

Även ord kan ha olika betydelser, t.ex. "tvesula". Någonstans betyder det att man tar två eller flera sorters pålägg på sin smörgås, men kan också betyda att man äter betydligt mer kött eller fisk än potatis till måltiden.

Vet ni vad som menas med att ha en "Löga-bors"? Jo då är man så snål så att tårarna trillar när man öppnar börsen. De som behöver ytterligare en förklaring kan få den också. Alla vet ju att när man skalar "lög" (= lök) så rinner tårarna.

Intresserad publik

Dessutom fick vi veta allt om "fada – kaffe", "dricka – blanning" och korngrynsgröt, mannagrynsgröt och "spottegröt". Gamla recept var också uppe till diskussion.

Däremellan berättar Ulla-Grett gärna en rolig historia med anknytning till vad man just har pratat om.

Jag har pratat med personer som haft Ulla-Grett som lärare, de påstår att hon är en av de bästa lärare de haft under sin skoltid, jag tror dem.

För den lekamliga spisen stod som vanligt våra fantastiska husmödrar **Inger** och **Lena Nilsson**. För att lite grand återknyta till Ulla-Gretts bygdemål, så när det gäller "MAD" så är det tre premisser som skall uppfyllas:

1. " Möed mad "

2. " Go mad "

3. " Mad i rätten ti "

Och det uppfyller verkligen Inger och Lena. Tack !!

Sammantaget tycker jag att jubileumsdagen var en fantastisk dag. Mycket att lyssna på, mycket att titta på.

Grattis till alla Er som har medverkat till detta jubileum.

En fråga som dock smyger sig på är, var fanns kommunens representanter, representanter för andra närstående föreningar och pressen lyste också med sin frånvaro?

Sten

Axel Blomgren – Klippans store fotograf

Axel Blomgren

Axel Jonathan Blomgren föddes i Misterhult den 14 sep 1867. Hans föräldrar var **Josef Blomgren** f. 1835 och **Maria Christina Gabrielsdotter** f.1840. Familjen flyttade till Kristdala när Axel var bara 6 år gammal.

Axel arbetade först som betjänt bl.a. hos **CE Edman** i Finspång för att senare utbilda sig till fotograf.

Till Klippan kom han år 1895 och blev anställd av **CG Malmberg** som hade sin rörelse på fastigheten Lyckebo. Axel övertog senare rörelsen, och från och med 1897 finns hans namn på fotografierna. Axel gifte sig med **Lydia Elisabet Fagerlin** f.1878 allmänt kallad Nelly och de fick tre söner: **Axel Timoteus Torbjörn "Tore"** f. 1899 och tvillingarna **Josef Ferdinand** och **Wilhelm Börje** f. 1903.

Skicklig fotograf

Axel Blomgren var en mycket skicklig fotograf som hade ett brett intresse. Han fotograferade naturen, hus och gårdar, arbetande människor, ateljébilder och dessutom dokumenterade aktuella händelser.

Hans rörelse var först i "Lyckebo", senare i cykelfabriken Heralds

fastighet för att slutligen finnas på Järnvägsgatan 31. Axel hade även ateljéfilialer i Örkelljunga och Ljungbyhed. Han hade ett vykortsförlag och under några år drev han en bok & pappershandel.

Lilly Karlsson

Axel hade en mycket duktig medhjälpare och alltiallo som hette Lilly Karlsson. När Axel avled skänkte hon och dödsboet alla glasplåtarna till Klippans hembygdsförening. När fastigheten på Järnvägsgatan skulle rivats hittade man ytterligare glasplåtar och nu finns det cirka 60 000 foton tagna av Axel Blomgren.

Klippans Hembygdsförening har tillsammans med Klippans kommun skannat och dokumenterat många av bilderna. **Kjell Rosenkvist**

ledde under många år arbetet med att tillsammans med äldre Klippanbor försöka få fram fakta kring fotografierna. Många av bilderna finns i den sökbara databassen på Klippans bibliotek. De bilderna kan man beställa kopior på från Owefoto, men massor av fakta finns fortfarande inte infört pga av brist på arbetskraft. Hoppas att någon/några kan ordna resurser att föra in alla fakta till denna kulturskatt!

Lena

Fakta och bilder ur den fina boken "Den gamla Klippanbygden i ord och bild"

Axel Blomgren med makan Nelly och sonen Tore 1903

NÄR JÄRNVÄGEN NÅDDE ÅBY

Ur "Djupa källarvalven" av **Leif Ljungberg** (1950)

I litteraturförteckningen till Hannrups "Klippan-boken" nämns följande artikel som vi tycker är intressant och läs-

Landsvägen var samhällets livsnerv i gången tid. På landsvägen forslade köpmän och bönder sina produkter och förnödenheter till och från Åby, vare sig det gällde marknad eller annan handel. På landsvägen färdades härardshövding, nämnd och menighet till tinget i Åby. Landsvägen var leden då kavalleriet skulle mönstras i Åby, den var också härvägen till övnings- och storlägren på Ljungbyhed. På dammiga sommarvägar och gyttjiga vintervägar rullade tunga karosser och enkla "rapphonor" från godsens och gårdarna i trakten, och i gästgivargården - i långa tider belägen, där **Olander Anderssons** ställe nu ligger - hade gästgivar-skjutsar och diligenser sin hållstation. Sedan **Abraham Tornerhjelm** på 1770-talet byggt bron vid Klippans pappersbruk över Rönneån - samma bro som för c:a hundra år sedan fick sin nuvarande resning - nådde man därifrån lätt landsvägen vid Åby. En lång rad foror drogo under veckans arbetsdagar genom byn antingen till bruket med lumpor och andra förnödenheter eller därifrån med pappersbalar, som skulle ut i stora vida världen.

Så gick det år ut och år in, generation efter generation, tills ångan revolutionerade utvecklingen och järnvägen även nådde våra trakter. En järnvägarnas förkämpe i vår södra landsända var kronolänsmannen i Sunnerbo **F. W. Rundberg**. Han hade jämte löjtnant **C. Tottie** gjort upp ett detaljerat förslag till en järnväg mellan Jönköping och Malmö och nedlade all sin energi och hela sin förmögenhet för att få planen realiserad. På väg till Skåne för att här propagera för

sin plan avled han oväntat år 1851. Av särskilt intresse i det Rundbergska förslaget är banlinjens sträckning i Skåne, vilken kom att avvika ganska väsentligt från Södra stambanans. Från Ljungby och Ljunga i Småland avsåg vederbörande att dra fram linjen över Osby-Gryt-Färlöv-Skepparslöv (därifrån en bibana skulle utgå till Kristianstad)-Träne-Linderöd-Osbyholm-Gudmundtorp-Hurva-Gårdstånga-Lund-Uppåkra-Burlöv till Malmö. Ett par punkter i Rundbergs utredning torde emellertid ha haft speciellt intresse för Åbyborna och pappersbruket. Han skriver nämligen följande: "Bjäre, Luggude, Norra och Södra Åsbo härader i Skåne torde väl för sin avlägsna belägenhet från den föreslagna linjen vid ett ytligt betraktande synas hava ingen fördel av järnvägen. Dessa orters innevånare äro betänkta att för ångfart kanalisera Rönneån till Ringsjön; undersökning därom är redan verkställd samt

"...äro betänkta att för ångfart kanalisera Rönneån till Ringsjön..."

statsanslag till detta företag av Kungl. Maj:t vid pågående riksdag förordad. Den föreslagna järnvägen komme att gå i närheten av Ringsjön, varigenom dessa härader komma i kommunikation med densamma. Det måste därför i hög grad intressera dessa häraders invånare, att järnvägen komme till stånd, emedan detta vattendrags kanalisering därigenom skulle vinna dubbelt i värde."

Här återfinna vi ett par av de principer, vilka till en början konsekvent tillämpades vid framdragandet av stambanorna; dessa skulle hållas från kusten och vattenlederna, men korsa

de senare. Av Rönneåns kanalisering blev ingenting. Den 1 december 1856 öppnades emellertid S. stambanan för trafik mellan Malmö och Lund och på dagen åtta år senare i hela dess sträckning; I stället för kanalprojektet dryftades då möjligheterna att bygga en bibana från Stehag förbi Herrevadskloster till Åby. Denna bibana kom ju också till stånd, om ock flera decennier därefter och med något förändrad sträckning: Klippan-Röstånga järnväg öppnades för trafik 1892 och fullbordades ett par år senare som Klippan-Eslövs järnväg.

Då hade Åby redan länge haft sin järnväg, Hälsingborg-Hässleholms järnväg, om ock järnvägsstationen blev kallad Klippan, dels med hänsyn till pappersbruket dels därför att järnvägsstationen Åby redan fanns uppe i Östergötland.

I augusti 1872 släpptes teckningslistor ut för en blivande järnväg mellan Hälsingborg och Hässleholm. Dess-förinnan hade frågan drivits i all tysthet; den behandlades varken i pressen eller vid något allmänt möte. Redan i början på 60-talet hade dock plan för en sådan järnväg gjorts upp, vilken nu i huvudsak följdes. Linjen beräknades skola utgå från Ramlösa station å Landskrona och Hälsingborgs järnvägar och beröra följande orter: Välluv, Stora Rycketofta, Mörap, Bjuvstorp, Åstorp, Björnekulla, Kvidinge, Åby, Perstorp, Torup, Finja och Hässleholm, en sträcka på c:a 7 mil. Anläggningskostnaderna beräknades till 3.300.000 kronor. Innehavare av en av de största aktierposterna blev ägaren till Klippans pappersbruk **Christian Asp Bock**, som tecknade aktier för 250.000 kr. Att få järnväg "in på knutarna" med station på mark, som avsöndrats från Klippans gård, ansågs skola bliva till stor fördel för bruksdriften. Att så blivit fallet i det långa loppet är säkert, men för Bock blevo utgifterna för denna aktieteckning en av de bidragande orsakerna till ett svårt ekonomiskt bakslag. De goda tiderna

efter fransk-tyska kriget 1870-71 hade 1875 avlösts av ett konjunkturomslag som medförde svåra skakningar av de ekonomiska grundvalarna. Det kapital som bundits i HHJ såväl som andra under högkonjunkturen byggda järnvägar gav i flera år ringa eller ingen utdelning, och stora nedskrivningar måste göras.

För att återgå till järnvägsbygget så sattes det igång i slutet på november 1872 och beräknades skola bli färdigt på två år, vilket i det närmaste höll streck. Redan i januari 1875 började sträckan Hälsingborg-Klippan användas för såväl gods- som post- och persontrafik. Det renderade dock direktionen en skopa ovet från Konungens befallningshavande i Malmöhus län som förstärkte direktionen att omedelbart inställa persontrafiken å den begagnade bandelen, till dess avsyning ägt rum. Öresunds-Posten tillägger som kommentar till artikeln: "det måste överraska att direktionen med förste hovstallmästaren **Tornerhjelm** som ordförande och konsul **Olsson** som verkställande direktör blottställer sig för en dylik blunder och måste tåla en dylik tillrättavisning". Något avbrott i trafiken blev det dock ingalunda, då den anbefallda insyningen ögonblickligen vidtogs.

Den 24 februari insynades sedan sträckan Klippan-Hässleholm och den 17 mars s. å. öppnades järnvägen i dess helhet för allmän trafik. Något större evenemang synes ej ha varit förknippat med öppnandet. Det var ej Hälsingborgs första järnvägslinje, ty redan 1865 hade järnbanan till Billeberga, Eslöv och Landskrona invigts och L. & H. J. ägde nu såväl järnvägsstationen (Hälsingborgs C.) som infarten från Ramlösa, för vars begagnande HHJ hade att betala en dryg tribut.

Att **kung Oscar II** skulle ha invigt vår järnväg, en uppgift som på sina håll varit synlig, är icke riktigt. Men då kungaparet på försommaren 1875 reste ut för att avlägga sina första officiella visiter vid furstehoven i Tyskland och Österrike begagnade de den nya järnvägen på utresan. Deras majestäter anlände till Hässleholm

Klippan, järnvägsstationen. (Vykort från Blomgrens förlag)

med extratåg från Stockholm den 25 maj på morgonen och mottogs av bl. a. förste hovstallmästaren **Rudolf Tornerhjelm** jämte övriga ledamöter i HHJ:s direktion. Med extratåg fortsattes så resan mot Hälsingborg. I Klippan gjorde tåget ett uppehåll för kolning. Måhända var det den gången som följande lilla episod utspelades. Kungen, som ville räta på benen, klev ner på perrongen där han möttes av kronfogden **Jöns Sommar Bruzelius**, visserligen i full parad, men ensam och allena. Åbyborna i gemen hade vackert fått hålla sig på andra sidan stationshuset för att enligt fogdens uppfattning ej besvara de höga resenärerna genom nyfiket påträngande. Den tomma perrongen misshagade majestätet, som lika gärna ville se som ses, så han sporde Bruzelius: "Är jag väntad", på vilket han fick ett dånande "Ja, Ers majestät" till svar. Slutet på det hela blev att fogden fick gå och vifta fram de tålmodigt väntade åskådarna och majestäterna fingo det fyrfaldiga levet när tåget rullade ut från Klippans station.

Och andra tåg töffade till och från Klippan i sakta mak, dragna av små lok inköpta i England hos den berömda lokfirman Beyer & Peacock i Manchester. Alla hade namn, ett av dem hette för övrigt Åby. Av god kvalitet måste de ha varit, ty ända till 1920 voro fyra av dem i bruk. Det var ej mycket med komforten den tiden. Passagerarna låstes in i bås vilka under den mörka årstiden lystes upp av en osande ljusbit. Vintertid uppvärmdes kupén av en glödgad järnbult, instucken i ett fordral under bänken.

Med Hälsingborg hade Klippan i järnvägens begynnelse tre lägenheter dagligen; till Hässleholm däremot endast två. Snabbaste körtiden mellan Hälsingborg och Klippan var 1 t. 26 min. för de s. k. blandade tågen - snälltåg på denna bana äro ju av ganska sen datum; mellan Klippan och Hässleholm togo de blandade tågen 1 tim 52 min. Och detta enligt tidtabellen, "men" för att citera en gammal järnvägsmän vid en annan skånsk privatbana, "någon brådska var man i regel ej besvärad av i järnvägens barndom. Än var det några törstiga själar i stinsens Ölbutik som det tog lång tid att tillfredsställa, än var det lokföraren som i närheten av någon station kommersade en vagnslast ved, eller konduktören, som skulle schackra bort en låda sill eller torsk. För att inte tala om, då någon resande traskat till gästgivargården för att köpa sig en liter, vilken man gärna ville ha med på tåget. Litern nämligen . . . ' Och en annan gång kom stinsen, konduktören och lokföraren ihop sig på expeditionen om en knack eller sista stick och då inträffade det ofta att tidtabellen suspenderades för tillfället . . ."

Kanske äro bilderna något påbättrade, men det var något familjärt över järnvägarna på den tiden. Sant är i varje fall att så länge hovstallmästare Tornerhjelm var inbegripen i konversation med någon bekant på Gunnarstorps station vågade varken stinsen blåsa av tåget eller lokföraren sätta maskinen i gång; en halvtimmas extra pålaga på tidtabellen spelade ingen roll.

Familjen Ljungberg & Ljungbergs tryckeri

Av Gunnar Ljungberg

Vi bad Gunnar Ljungberg att han skulle berätta om sin familj och familjeföretaget Ljungbergs tryckeri och vi tackar för nedanstående berättelse.

Min far **Enoch Ljungberg** föddes 1886 i Klippan i ett hus mitt emot dåvarande Skåne-exporten. Hans far, **Bengt Persson-Ljungberg** f.1843-09-05 från Östra Ljungby och hans mor **Troen Jönsson** f.1846-01-09 i Ranarp, Förslöv fick sju barn **Henrik** f.1876, **Augusta** f.1878, **Edvard** f.1879, **Elfrida** (Olfrida) f.1882 d.1884, **Joel** f.1883, **Albert** f.1884 d.1890 och yngst var ovannämnda **Enoch** f. 1886. Alla barnen föddes i Ö Ljungby nr 3 utom Enoch som föddes i Åby, Gråmanstorp.

Min far Enoch gifte sig först med **Clara Dorothea Andersson** f. 1891 och fick barnen **Enoch Walter** f.1919 (dog ung), **Karl Enoch Bertil** f.1920 och jag själv **Bengt Gunnar** f.1926. Min mor

Enoch och Clara Ljungberg med söner Bertil och Gunnar

Hit till Järnvägsgatan 20 flyttade företaget år 1912.

dog redan 1943 och senare gifte min far om sig först med **Valborg Persson** f.1900 d.1946 och därefter med **Anna-Lisa Olsson** f.1898 d.1953.

Min far växte upp under mycket små och fattiga omständigheter. Tidigt fick han hjälpa till med familjens försörjning.

Efter confirmationen var den stora frågan för honom, vad han skulle bli och i vilket yrke han skulle tjäna sitt levebröd. En dag på våren 1900 kom direktör J. D. Stenqvist från Kvidinge till sin vän disponent Persson

i Klippan, Klippans Tegelbruk, och frågade om han kunde ge anvisning på en "påå" som han kunde anställa i sitt tryckeri. Far fick platsen och redan från början kände han intresse för yrket. På den vägen blev det, och med sex kronors lön pr vecka, där mat och logi kostade fem kronor, blev ju överskottet på en krona mer än vad som kunde spenderas.

Att förkovra sig i den åldern, var en självklarhet för honom, och genom firman Stenquist fick han förmånen att praktisera på ett större tryckeriföretag i staden Hamburg. Efter sin återkomst

På Järnvägsgatan 18 startade företaget 1909.

till Sverige 1908 väcktes tanken på att skaffa sig ett eget företag. Men först behövdes ett startkapital.

Så började det

De yrkesmässiga kunskaperna hade han, däremot inte de ekonomiska resurserna. Något startkapital fanns inte i botten och en ekonomisk kalkyl visade att det behövdes lånas 3.000 kronor för att starta ett tryckeri med en begagnad tryckpress.

Den 15 november 1909 meddelades allmänheten att *Klippans Nya Accidens-tryckeri* stod till tjänst vid behov av trycksaker. Kanske någon undrar vad "Accidenstryckeri" står för. Man fick då framställa enbart affärstrycksaker. Det fanns en tryckfrihetslag, som bestämde, att tidskrifter och böcker endast fick tryckas i städer. Denna lag upphävdes först 1921. I Järnvägsgatan 18 hyrdes en lokal med två rum, och införskaffades

Johan Larsson arbetade i tryckeriet på Allégatan 13

en begagnad diegelpress, stilar och en liten skärmaskin samt häftapparat. Tryckpressen var försedd med trampanordning för att få den att gå runt. Någon elektricitet fanns inte i Klippan vid den tiden. Det blev därför ett extra tungt arbete att under sådana förhållanden få pressen att arbeta. Flera av fars vänner hjälpte honom med att trampa pressen.

Företaget efter nybyggnad 1958

En nybyggnad kombinerad med bostadshus

Efter några år visade sig lokalen på Järnvägsgatan vara för liten. Min far beslöt att uppföra en kombinerad bostads- och tryckeribyggnad på Allé-gatan 13. Den stod färdig år 1915 till en kostnad av 20.000 kronor. Företaget gick bra och orderstocken växte. Nya maskiner kom på plats och nyanställningar kunde ske. Tryckeriet fortsatte sin verksamhet många år framöver, men blev inte någon framgångsrik rörelse, med investeringar och nyanställningar.

En ny epok

Efter min färdiga realexamen 1943 fick jag en förfrågan från far om jag ändå inte skulle kunna tänka mig att överta tryckeriet och som andra generation verka vidare i samma anda. Jag tackade ja, och för att kunna överta tryckeriet flyttade upp till Stockholm för en tre års period för att utbilda mig. När jag kom tillbaka 1950 hade jag i bagaget så mycket nytt att tillföra att kvasten sopade ut allt, och tillfördes nytt i såväl maskiner som övrigt material. Det var nödvändigt, och min far accepterade det hela. Det blev en snabb utveckling för tryckeriet och lokaliteterna behövdes utökas, vilket skedde i två omgångar, åren 1958 och 1972. Då var tomten fullbebyggd. Far dog år 1966

Tredje generationen tar över

Vår äldste son **Bengt** blev plötsligt intresserad att utbilda sig inom den grafiska branschen. I slutet på 1980-talet lämnade jag över ledningen till honom. Han förberedde redan då en nybyggnad på industriområdet, Åbytorp. Vår dåvarande tomt var inte att tänka på för vidare utveckling. Den såldes till Klippans Kommun, och blev sedermera riven med undantag för bostaden, som ännu finns kvar. Det känns bra att ha detta minne levande från min barndom, där jag är född och där jag gick i pension.

Red. boktips: Så minns jag av Gunnar Ljungberg

Bengt Ljungberg

Möte med Lars-Erik Braun

Lars-Erik Braun & Sten Svensson

När vi i redaktionen sökte material till tema numret om Åby-Klippan hittade vi många artiklar av **Lars-Erik Braun**. Vi blev nyfikna på vad som drev honom och bjöd in honom till en intervju.

Lars-Erik är född i Skälderhus, mitt emot stationen, men familjen flyttade tidigt därifrån. Först till Övad och strax därefter till Tvärbygränd 6. Idag bor han på Mammarpsgatan, precis utanför Tvärby. Sten Svensson och Lars-Erik var klasskamrater på Bruksskolan.

Sport har varit ett stort intresse för Lars-Erik och han har varit mycket engagerad i Tvärby IF. Det var faktiskt så hans journalistbana började. Förutom att Lars-Erik var aktiv i föreningen så skaffade han sig tränarutbildning i fotboll, bowling och bordtennis. Han lämnade in Tvärby IF:s tävlingsresultat till dagstidningarna i Klippan.

Vid ett tillfälle fick han en förfrågan om han vill skriva om sporthändelser i Klippan. Inledningsvis var han inte

fast anställd, och för att verifiera sina löneanspråk klippte han ut och sparade artiklarna. Detta har Lars-Erik fortsatt med och samlingen fyller nu 300 A4-pärmar!

Efter ett tag fick han fast anställning, och det var inte bara sport som han skrev om. Ganska snart skrev han ensam om allt som hände i Klippan med omnejd och det fortsatte han med i 25 år. Lars-Erik accepterade inte mindre än en fullgod sida i HD och den fick ta den tid det tog.

Historiska berättelser

Lars-Erik har alltid haft ett stort historiskt intresse och han har tillbringat många timmar/dagar/semestrar i arkiv för att forska på det han sedan skrev om. När han slutat på HD ville han ge Klippanborna information om deras historia. Då sammanställde och kompletterade han artiklar som till stor del hade varit införda i HD. Han gav ut dem i tre gula häften "Historiska rundturer i Klippanbygden" till det ringa priset av 20 kr. Ett lågt pris

var viktigt för Lars-Erik. Häftena innehåller nästa 150 st mycket intressanta artiklar om vad som hänt här under 1800- och 1900-talet. Vi rekommenderar läsning både av dem och av Tvärby-boken som utkom 2004. "Tvärby - byn på tvären" beskriver livet i det lilla minisamhället i Klippan, mellan Vedbyvägen och Klostervägen, men boken beskriver även i korthet Åbys historia.

Framtiden

När vi frågade Lars-Erik vad han arbetar med nu, berättade han om sin nya bok som handlar om Sveriges äldsta fackförbund - avd 66 inom Pappers. Boken finnas till försäljning i Klippan bokhandel.

I övrigt var Lars-Erik mycket förtegen. Vi förstod att han samlade material, men vad det blir återstår att se.

Vi tackar för samtalet och ser fram mot nya artiklar och kanske även böcker!

Sten

Lars-Erik har skrivit följande böcker/häften:

- Historiska rundturer i Klippanbygden del 1-3 (2000)
- Tvärby - byn på tvären (2004)
- Landets äldsta "pappersfack" 110 år (2006)

Byn vid vattendragen - Åby

Av Lars-Erik Braun (*Ur Tvärby - byn på tvären*)

Före Tvärby fanns Åby. På Åbys östra utmark uppstod Tvärby. Därför ska i all korthet redovisas Åbys - som blev Klippan - historia. Åby blev nämligen namnet på byn vid åarna på högmarsområdet en bit öster om platsen där vattendragen som nu kallas Smålarpsbäcken, Bäljaneå och Rönneå rinner samman. Hur länge byn funnits vet man inte. Men fornminnen vittnar om att denna knutpunkt för vattenvägar bebotts länge. Det skulle också dröja ett antal århundraden innan byn vaknade upp ur sin "Törnrosasömn".

DET BLEV ETT mjukt uppvaknande. Först med tingsrätt och gästgivaregård, sedan post och apotek samt - och definitivt inte minst - år 1875 med järnväg. Den senare gav byn ett nytt namn: Klippan. Järnvägen fick Åby att expandera, affärs- och bostadsfastigheter uppfördes, stadsplaner fick tas fram, vatten, avlopp och el dras fram. Klippan blev ett handelscentrum, tankar på att bli stad fördes fram, som avslogs fyra gånger - 1898, 1922, 1937 och senaste ansökan beslöt den 9 mars 1960.

1901 blev Åby municipalsamhälle, 1945 köping och nu - från 1974 - en storkommun tillsammans med Ö Ljungby och Ljungbyhed.

I östra delen av Åby uppfördes Tvärby, med Klippans pappersbruk som orsak och pådrivare.

Åby - eller Aaby som byns namn stavades i äldre tider - var liten. Bara ett drygt 10-tal gårdar fanns. Jordbruk bedrevs på de lätta markerna, men framförallt var det boskapsdrift som gällde. Lermark fanns, som var för styv att bruka. Byn hade sin största utmark i öster. Åby var en del av Gråmanstorp kommun, där det dock anses att

Gråmanstorp är yngre än Åby. Men i Gråmanstorp förlades kyrkan, på den gamla offerplatsen, och blev ett centrum med olika verksamheter. Gråmanstorp var befolkningsmässigt tidigt mindre än Åby. Trots detta var Gråmanstorp formellt huvudorten fram till 1945 då Klippan blev köping.

GENOM BYN gick stora landsvägen mellan Helsingborg och Kristianstad, till vilken anslöts mellanskånska vägen samt vägen från Bjäre. Åby blev även en vägnutpunkt, som vadställen över åarna bidrog till. Det skilde byn från andra liknande byar och innebar en något högre puls. Transporter med varor av olika slag gick igenom byn. Under 1500- och 1600-talet var det ofta med ek från Herrevadskloster, till Helsingborg.

Lite senare blev skjutsar till och från gästgivaregården ett allt vanliga inslag. De kom från Ö Ljungby, Röstånga, Björnekulla eller Blekemåsa. I Åby skedde hästbyte. Där fanns även tillgång till mat och rum.

I Sverige var gästgivaregårdar och skjutshåll - eller taverner, som det hette - vanligt längs huvudvägar sedan **Erik XIV:s** tid. I Danmark, till vilket Skåne hörde till 1658, var detta inslag ovanligt.

I SVERIGE INFÖRDES 1649 en gästgivareordning. När Skåne blev svenskt hade myndigheterna att överföra denna till även Skåne.

"Skånska kriget" 1675-79, som Åby fick stor kännning av genom att vara knutpunkt och genomkorsas av arméer med allt vad det innebar, lade hinder i vägen för utbyggnaden. Men redan 1682 flyttades tingsrätten från Stidsvig till Åby, där första rättegången anses ha hållits först året efter. Då behövdes en gästgivaregård, som tillkom efter statligt beslut troligen 1683 i samband med tings-rätten men nämndes i skrift första gången 1690. Dessutom låg Åby vid stora landsvägen och passade väl in i sena 1600-talets mobiliseringsplaner. Gästgivaregården har genomgått flera

ombyggnader. Senast var det 1963 med invigning den 7 december, då Gästgivaregården fick en modern utformning.

DEN MEST KÄNDE historiske gästen på gästgivaregården är utan jämförelse Carl von Linné, som stannade till 1749 under sin "Skånska resa".

Det skulle dröja till in på 1800-talet innan Åby började känna av en högre rytm. Som knutpunkt var det givet att ett postställe skulle finnas, där Posten räknar 1831 som sitt födelseår i Åby/Klippan. Från 1856 blev Åby en postknutpunkt.

Även om telegraf fanns på stationen i Åby från 1875, för att hålla reda på tågen, så räknar Televerket starten av en "fullständig telegraf- och telefonstation" i Åby från 1886, som invigdes i Hammarlundiska fastigheten vid Storgatan, mitt emot där Järnvägsgatan ansluter.

Att få ett apotek var ett annat viktigt inslag, som öppnades den 1 augusti 1861 av apotekaren **Johan Gustav Westergård** från Jönköping. Namnet blev Apoteket Kronan, ett namn som var försvunnet men återtog vid inflyttningen i lokalerna på Torggränd.

I landshövdingeberättelsen för 1856-60 nämns att privatpraktiserande läkare etablerat sig i Åby. Detta följs upp med att Åby 1867 blev provinsialläkaredistrikt. Även på djur-vårdsområdet var Åby tidigt ute. Veterinär nämns första gången 1870.

NU VARAKTIVITETERNA igång, Åby samhälles uppbyggnad påbörjad. Handels- och näringsfrihetsförordningen gav en skjuts. 1865 uppfördes Åbys första affärshus, av handlanden **Mårten Johansson**. Ett affärshus som var kvar till 1951, under benämningen "Hjalmar Pers". Det revs för att vinkelbyggnaden i Storgatan-Åbyplan, med affärer på nederplan och bostäder i två våningar ovanpå. Flera affärer uppfördes.

Torghandel hade pågått i flera hundra år i Åby, vid Gästgivaregården. Åby marknad hade flyttats till Åby från Riseberga och förlagts på utmarken öster om byn. Officiellt räknas marknadens anor från 1767. Men åtminstone två år tidigare fanns marknaden på plats, som det finns belägg för.

På bankfronten bildades Åsbo Härads Sparbank 1860. Skånes Enskilda Bank öppnade avdelnings-kontor i Åby 1867, det första på landsbygden.

Åby växte snabbt. 1875-76 fanns fyra affärer, varav en bokhandel, 1877-78 åtta affärer, varav en järnhandel, 1879-80 18 affärer, varav åtta diverseaffärer, en manufakturaffär, två järnhandlar, en viktualieaffär (mat-varuaffär), en sprithandel och tre trävaruaffärer.

Nu började även industrier uppföras i Åby som gav många fler arbetstillfällen än vad hantverken gett. Klippans pappersbruk räknar sina anor från 1573. I slutet på 1800-talet tillkom bland annat Klippans Yllefabrik 1850, som efter brand byggdes upp i Åby 1881, Klippans bryggeri 1877 och Klippans tegelbruk 1898. Vid 1900-talets början tillkom bland annat Klippans läderfabrik 1906, Ljungbergs tryckeri 1909 och R S Tullbergs 1909.

SEDAN GJORDE järnvägen sitt intåg, som invigdes 1875. Åby fick byta namn till Klippan, då det redan fanns en järnvägsort med namnet Åby. Järnvägen gav ordentlig fart på befolkningsutvecklingen och givetvis expanderade Åby på bred front. År 1850 bodde 334 personer i Åby, 1875 var det 758, år 1885 uppe i 1 105 och vid sekelskitet 1 546 som femton år senare var 2 222 invånare. 1892 öppnades järnvägen mellan Klippan och Röstånga, som lades ned för persontrafik 1961. Det blev även järnväg mellan Klippan och Ängelholm, "Pyttebanan" kallad, från 1906 till 1953. Stationshuset revs 1950. Banvaktstugan finns kvar, som fortfarande är bostad.

Det medförde att antalet barn ökade, därmed behovet av skolor. 1842 års folkskolstadga innebar att obligatorisk skolundervisning skulle införas, som

Arbetarrörelsens gårdsspelemän - fr.v. Vidberg, Arvid Långberg, Karl Pålsson (Killebäcken), Ture Candelin, Nils Petter Holst, Fritiof Svensson (Stens farfar) och längst fram trumslagare Pettersson. Bilden är tagen vid Folkets hus 1907 - kanske vid invigningen.

i sin tur innebar att kommunen fick börja planera för fasta skolhus. Redan 1846 fanns ett skolhus i Gråmanstorp. 1875 fick Åby sin första fasta skola, där skolan var inhyst i ett "fattighus" tills skola byggts. 1895 invigdes Bruksskolan, som tillkommit efter en donation från Magnus Sunnerdahl. Högre skolundervisning kom till Åby 1894 som en privat skola för flickor. 1898 blev det en samskola med både pojkar och flickor. 1913 startade Klippans Högre folkskola, som 1917 ombildades till Kommunal mellanskola och 1931 blev det Klippans samrealskola och flyttade in i nya gula byggnad från 1933 som idag är en av gymnasieskolans byggnader. 1957 togs beslutet att förlägga en gymnasieskola till Klippan.

Klippan tidigt ute

DEN KOMMUNALA verksamheten, fram till 1862 års kommunallagar, dominerades helt av kyrkan med prästen som självskrivnen ordförande på kommunalstämman och där enbart de med egendom hade rösträtt. Men den 18 oktober 1914 beslöt kommunalstämman i Gråmanstorp med rösterna 1 175-96 att kommunen skulle ha kommunfullmäktige från 1915 års ingång. Det skulle alla

landsorts-kommuner med minst 1 500 invånare ha, men först från 1918. Då Klippan fick kommunfullmäktige hade endast 33 av sammanlagt 2 300 landsorts-kommuner ett fullmäktige. Det innebar att Klippan var tidigt ute på demokratins område. Sedan växte kommunala verksamheten i takt med att verksamhetsfältet utökades. Nya lagar tillkom med föreskrifter och krav på kommunerna. Den kommunala verksamheten blev allt mer omfattande. Vid år 2000:s ingång var kommunen störst av arbetsgivarna.

Gamla och sjuka samt barn togs om hand i äldre tider på ett primitivt sätt. Ofta utsattes dessa grupper för lidande. Åby var inget undantag. Från senare delen av 1700-talet fanns ett fattighus vid kyrkan i Gråmanstorp. Det var igång till 1865 då hemmanet Åby 3 inköptes, som sedermera blev Åbyhem. Det gjordes till fattiggård som i ett antal omgångar byggdes om och byggdes ut och idag är en modern anläggning för äldreomsorg. Med tiden kom Klippan att bli uppmärksam på äldreomsorgens område. Så intressant blev kommunen det under 1990-talets början var utbyte med äldreomsorgsinstanser i japanska Tokyo.

Föreningsverksamheten startade. Det handlade först om skytteföreningar,

syföreningar och liknande föreningar.

EN SNABB utbyggnad innebar att "ordning och reda" måste nås. Därför antogs brand- och hälsovårdstadgorna 1887, som felaktigt kom att utnämnas till året då Klippans municipal-samhälle bildades. Första gången begreppet municipalsamhälle över-huvudtaget nämndes i kommunalt protokollo var 1898, då staten informerade om den lagstiftning som var på gång och som ledde till att Klippan blev municipalsamhälle vid 1901 års ingång med direktör **Per Hultner** som första ordförande i municipalstämman och patron **Olof Jonasson** förste ordförande i municipalsamhället.

Den täta bebyggelsen innebar stor brandrisk. Brandkår behövdes. Ett primitivt försvar fanns mot bränder där det tutades i horn och hoppades på uppslutning från grannar och andra. Det fanns till 1876. Då tog **Henrik "Kejsaren" Persson** initiativet till en frivillig brandkår, den första utanför städerna.

Från 1861 hade hundskatt tagit ut, för att få medel till bland annat utrustning åt brandförsvaret. Här var Åby väldigt tidigt ute. Först 1923 tvingade staten landets kommuner att införa hundskatt, som numer slopats.

FOLKRÖRELSENA kom igång. Klippans missionsförening bildades 1891, samma år kom Frälsningsarmén till Klippan, nykterhetsrörelsen i form av IOGT startade "Logen Hoppet" den 9 januari 1892.

En annan folkrörelse var arbetarörelsen som inleddes den 23 augusti 1896. Då bildades Svenska Grov- och fabriksarbetarförbundets avdelning 17 i Klippan. Det skedde under ekarna vid nuvarande Agentastället i pappersbruksområdet. Initiativtagare var **Magnus Johan Lindahl**, som även kom att ta många initiativ inom arbetarrörelsen och även kom att framstå som "Klippans August Palm". Fackföreningen kom att hyra lokal i Tvärby, dit även den verkliga August Palm kom.

Klippans arbetarekommun har den 9 april 1899 som datum för bildandet, vilket skedde i Templarehuset - som

låg vid nuvarande femvägskorsningen vid stadsparkens spets. Men först 1904 blev det anslutning till socialdemokratiska partiet.

Magnus Johan Lindahl var även initiativtagare till Folkets Hus och han skänkte pengar till en grundplåt genom att ge alla pengar han hade med sig - 25 öre, som idag skulle ha motsvarat 140 kronor. Det var på Grov- och fabriksarbetareförbundets avdelnings-möte i Klippan som detta initiativ togs.

Folkets Hus invigdes den 1 augusti 1907, där pappersbrukets musikgrupp "Bubblorna" spelade. En brand hade anlagts i Folkets Hus natten till den 6 augusti 1993. Allt utom gamla byggnaden, den del som låg mot Teatergatan, förstördes. Bland annat delen med dans-, fest-och samlingslokalen Regnbågen. En om- och tillbyggnad gjordes och invigning skedde med invigningsvecka den 11-16 mars 1996 där dock gammaldansföreningen inlett redan den 5 januari. 2001 aktualiserades frågan om försäljning av Folkets Hus, som genomförts.

Information

DET BEHÖVDES information om vad som hände i samhället. 1899 fick Åby sin första egna tidning. Det var Åby - Åstorps tidning. Redan fanns Arbetet, Öresundsposten, Åsbo härads tidning och Helsingborgs Dagblad i Åby. Den sistnämnda särskilt på söndagar, då tidningen kom ut sju dagar i veckan. Det tillkom Skånska Socialdemokraten, som blev Nyheterna och som gick upp i Arbetet.

På kulturens område fanns möjligheter till teater, musik och annat i Godtemplarhuset i Tvärby, i Templarehuset vid Klostervägens anslutning till Storgatan och Vedbyvägen samt från 1907 i Folkets Hus. I den senare visades bio från Folkets Hus startår 1907 och fram till 1993, där **Alfons Svensson** svarade för filmvisningen i 47 år.

På filmens område fanns även biografen Scala, vid Storgatan där Järnvägsgatan ansluter. Den startade 1918. Här hyrde bland annat Tvärby IF in sig för att visa film.

Biografbyggnaden revs 1965. Då byggdes det stora flerfamiljehuset, med bank och varuhallslokaler mot Storgatan. Det hade då visats film på Scala i 47 år.

Att den stora filmstjärnan i Hollywood, **Anna Q Nilsson**, var från Klippan och besökte sina föräldrar i villan på Tingsgatan var något som gärna togs fram.

KLIPPAN MODERNISERADES

Anna Q från Klippan

i snabb takt. Kooperationen kom till Klippan 1915 och till Tvärby 1918, men innan dess fanns kooperativ butik i Bruket från 1901. Bostadskooperationen inleddes med HSB:s etablering på Åbygatan 1948, Riksbyggen vid Klostervägen 1953. Dock hade bostadsrättsboendet i privat regi varit först, med utbyggnad på Åbygatan från 1944.

Under 1960-talet genomfördes utbyggnaden med bostäder inom ramen för miljonprogrammet, där byggmästare **Helge Lindgren** var den drivande kraften. Även centrum gick igenom en stor förändring. Nya affärslokaler tillkom. Klippan blev det regionala handelscentrum som Klippans styrande och affärsmän så länge önskat. Storgatan var den del av väg 13 och där vägarna från Helsingborg, Bjäre, Göinge och Mellanskåne gick samman. Att Klippan blev en av landets absolut åkeritåtaste kommuner var därför ingen tillfällighet.

(*Artikeln kortas pga platsbrist. Läs resten i Tvärby-boken. Red.*)

Åsbo häraders sigill

Av Guno Haskå

I februari 1686 fick häradshövding **Andreas Klein** i Höja följande brev från Generalguvernör **Ascheberg**.

“Edle och Lagfahrne Hr Häradshövdinge

Emådan såsom iag för en och annan orsak skull nödigt finner ett aftryck insändas måste af Härradz Sigillen, som uth. Hr Häradshövdingens Härrader brukas, jämppte en pertinent effterrättelse när och af huem det härradet gifwit är, samt huadh figuren som deruth. stukin är betyder, Ty wille Hr Härradzhövdingen genast effter dettas undfång låhta aftryckia samma Härraders Sigill och ring dem medh forderligaste tillijka medh ofwanomtalte effterrättelser tillsända och iag är

Malmö d. 11 Feb: 1686

Hr Härradshövdingens Welwillige Asheberg”

N Åsbo häradsrätt EI b:1 1686

Häradshövdingen försökte ta reda på när sigillen för de båda häraderna hade godkänts och vad bilderna föreställde. Detta visade sig inte vara så lätt. Vid tingsrättens sammanträde den 24 mars behandlades ärendet och ur protokollet framgår resultatet av undersökningarna.

“... berättade En gammal Mand wed Nafn Pohl Kiolds i Toarp (Oderljunga) som här wart Häradez man i Stockholm, samt Andra åtskillige af de Eldste mehn at deras föräldrar hade sagt för dem, at Norra och Södra Asboe häradet skall tillforne haffue Wart Eet härat tillsamman. Och då stoed Een Hell Åsna i Häradssigillet: Meen sedan bleff bemelte Häradt giordt till twenne Häradet, och för den skull, skulle den halfwa framdellen af åsnan stå i Norre asbohäratz Sigill och bagdellen deraf i Söndre asbohäratz zigill, berättandes Elliest at de gamla skulle hafwa Meent at Såsom denne Orthen Er Mager och Skarp så at Almogen Måste söka sin Näring gänom stort Arbete, Alltså kunne

billigt Eett sådant Creatur i Sigillet föras som till stor trældom skaft ähr och brukas, kunnades intet Minnas Nehr eller af huem detta ehr gifwet.”
N Åsbo häradsrätt AI:a 4 1686

I sitt svarsbrev till “Herr Baron General Maior, Och Vice Gen: Gouverneur, Höggunstige Herre.” skriver häradshövding **Klein**

“Såsom Hans Excells Hr Rgx: Rådet feltmarskalken och Gen: Gouverneuren hafwer för någon Tijdh, Höghgunstigest befalt, at Jiagh skulle insända Afftryck aff Häradz Sigillerne som uthi Norre och Södre Asboo Häradet bruukas, Jämpte een effterrättelse när och aff hwem det Häradet gifwit ähr, samt hwadh Figurer det Uthi stucket är, betyder;

Alltså har Jag giordt min största flijt at få samma effterrättelse widh Handen, och ändteligh efter noga och widhlyftig Undersökning bekommit aff een Gammall Bonde **Påhl Kiähls**: i Toarp och Oderliunga Sokn Een sådan Relation som här innerlijcht Eders Nde: ödhmiukeliget Öffersändes; Skolandes Jagh än wijdare sökia ikring om något aftryck i Häradet aff dhe gambleste Sigillen finnes, hwilket fuller så mycket swårare låter giöra sikh som Häradz Dommarne alltijdh deras affsagde resolutioner och sluut medh deras eigne och icke medh Häradz Sigillen, har förseglat. Widh min ankombst till Tiensten så fandt Jagh, Det Söder Häradz Sigill war i Krijgztijden bordt kommit, Men Norre Häradz fick Jag igien hoos een gammal Man som heet **Påhl Anders**: i Östre Lyndby, hwilket är så gammalt at det aldeles odugeligt är at tryckia medh, i synnerheet effter som det är aff bly, hwarföre jagh ett Nyt i stället, så för det, som för Södre Härradh effter dhe förre, hafr: låtit giöra som Eders Ndr aff hoosgående aftrycker höghgunstigest Behager förnimma. Hwar medh Jag näst Gudz trogne beskydz anbefallande städze förbliffr:

Eders Ndes:

Höija d: 4 Augusti 1686.

Ödhmiukeste Tienare

Andreas Klein

N Åsbo häradsrätt EI b:1 1686

I tingsprotokollet sägs att sigillet haft bilden av en hel åsna då det endast fanns ett härad för Åsbo. Då häradet delades fick Norra Åsbo framdelen av åsnan i sitt vapen medan bakdelen tillföll Södra Åsbo. Inget av de avtryck som förmodligen bifogades i svarsbrevet till Generalguvernören har återfunnits.

Enligt uppgift från Dialekt och Ortnamnsarkivet i Lund (DAL) redovisas två häradet i Åsbo redan i kung Valdemars jordebok från 1300-talets början.

De nuvarande häradsvapnen fastställdes officiellt så sent som 1955 men redan 1733 erhöles tillstånd för båda häraderna att “bruka et emot hwartannat afdelt högt Berg med någon Skog bewäxt”. (Raneke 1998). Det råder delade meningar om hur häradsvapnen såg ut innan dess. Avsaknaden av bra avtryck har gett upphov till olika tolkningar.

De tre teckningar av Åsbo häraders vapenbilder som finns på Åsbo Släktblads första sida har ursprungligen ritats av **Thiset** (1903). **Grandjean** har i ett senare arbete (1946) publicerat, mer eller mindre tydliga avtryck av sigill från danska häradet. Han har i flera fall tolkat bilderna på ett annat sätt än vad Thiset gjorde.

Grandjean anser att N. Åsbos (I) vapen med en hammare och två stjärnor, från 1524, tillhör ett annat härad medan sigillen från 1584, 1610 och 1648 visar ett halvt vänstervänt gående djur (åsna) vilket tidigare tolkats som ett lodjur (II) eller en häst. Grandjean menar att det enda bevarade sigillet (1524) för S. Åsbo föreställer en på marken gående åsna, och inte som Thiset antog en upprätt eller på marken gående björn. Att det finns

Grandjean 1946 (Tavle 21)

N. Åsbo 1584

N. Åsbo 1610

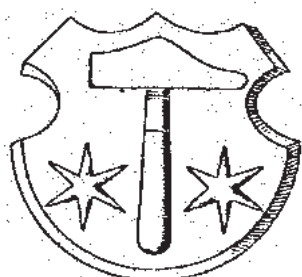

N. Åsbo 1648

S. Åsbo 1524

Thiset 1903

Nörre Åsbo Herred I

Nörre Åsbo Herred II

olika tolkningar kan dels förklaras genom att det saknas bra avtryck, dels därför att sigillen var runda, och inte ritade som en vapensköld, vilket innebär att man lätt kan förväxla ett stående med ett gående djur.

Ortnamnsforskarna anser att häradsnamnen Åsbo syftar till de innevånare som bor på/vid åsen, men det är oklart vilken ås det gäller. Bilden av en åsna i sigillet anses vara ett s.k. "talande vapen". Man trodde således att "Åsbo" hade med "åsna" att göra medan toarpbonden i sin rapport ansåg att sigillens bilder syftade på att man måste vara ihärdig som en åsna för att kunna livnära sig på de magra jordarna. Sådana folketymologiska förklaringar är inte ovanliga vid tolkningen av ortnamn. Ett närliggande exempel är Harjagers härads sigill som visar en springande hare medan namnet egentligen syftar

på en hård (stenig) åker. Hallberg (1979).

Tryckt litteratur:

Grandjean, B. B: Danske Herreders sigill indtil 1660. Köpenhamn 1946.

Hallberg, G: Skånes Ortnamn Serie A, Del 7 Harjagers Härad och Eslövs stad. Lund 1979.

Raneke, Jan: Skåne Halland Blekinge – landskapens vapenbilder. Ale nr 4 1998.

Thiset; A: Skaanske By- og Herredsvaaben I den danske Tid. Historisk Tidskrift för Skåneland 1.bind, Lund. 1903. 333-362.

Nytt i arkivet.

- Gravstensinventering av Rya kyrkogård och kyrkoruin av Rose-Marie Ekberg och Stina Nilsson 7 st. pärmar
- Decimantboken 1651 Skåne, Blekinge och Bornholm av Sten Skansjö och Birgitta Tuverstrand, gåva till vårt 20-årsjubileum från S.G.F.
- Örahultsläkten i bokform av Carl Erik Ripa, gåva från Carl Erik Ripa.
- Färingtoftaboken av Bertil Eliasson och Nils Svensson.
- Släktforskarnas Årsbok 2007 av Sv.Släktforskareförbund.
- Bonniers Uppslagsbok,

Anders Eskilsson f 1792 i Linneröd. Avrättad 1831.

Avskrift ur domböcker av Rose-Marie Ekberg och Hjördis Nilsson:

Nr 253. Den 16 april 1831

Kronolänsmannen **O. P. Granroth** var hos domhufvanden anmäld att sedan Gästgivaren från Konga, **Lars Sjöstedt** Torsdagsafton den 14 dennes ankommit till hemmanet Lilla Björket af Riseberga sn som bebos av åboen **Anders Eskilsson** och dess hustru **Johanna Johansd.** som derstädes för natten tagit herrberge har Sjöstedt under sömnen samma natt blifvit på ett försåtligt sätt mördad och morgonen derefter funnits nerlagd uti en vid sidan av hemmanets åbyggnad, belägen brunn. Förhållande hvarmed i övrigt såvidt Granroth vid af honom anställd forskning kunnat utröna skall varit sådant att Sjöstedt som i sistl febr månad till Anders Eskilsson försålt hemmanet Lilla Björket förberörde afon infunnit sig hos Eskilsson i affärer att erhålla någon förfallen afbetalning å köpeskillingen, men då Eskilsson icke hade penningar eller därför kunde skaffa säkerhet hafver Sjöstedt och Eskilsson öfverens-kommit på det sätt att Eskilsson som före gifvit det hans svåger Bonden **Ola Johansson** i Strö af Onsjö Härad lofvad anskaffa honom säkerhet för hemmansköpet, skulle begifva sig till denne sin svåger och återkomma vid middagstiden dagen derefter ?? Sjöstedt kvarstannat i Lilla Björket för sådant ändamål har Anders Eskilsson sedan han påtagit sig fullt vanliga kläder nemligen en blå räck, ett par randiga brunbyxor samt ett par gråa halfstrumpor och stöflar stänt? därefter begifvit sig åstad och enligt havd upplyst blifvit åkt? med Sjöstedts skjutsare gossen **Per Olsson Malmström** till Klosterhagen omkring $\frac{3}{4}$ mil från Lilla Björket. Sjöstedt och Anders Eskilssons hustru som derefter varit ensamma i Eskilssons boningsrum hafva derpå sedan Eskilsson lemnat

dem gådt till vila nemligen hustrun uti ett yttre vid köket beläget rum och Sjöstedt uti en kammare der innanför hvarpå de insomnade. Något efter midnattsstiden har **Johanna** inkommit till **Sone Nilssons** hustru **Karna Kjellsdotter** som är boende på andra sidan af farstugan uti Anders Eskilssons åbyggnad samt uppgivit att trenne för henne okända karlspersoner inkommit och slagit Sjöstedt och hotat hustrun vid livet för ? att bliva liggande stilla i sin säng varpå de utsläpat Sjöstedt död genom rummet utan att hustrun skall afvetat varthän de fört honom. Och har sedan närmaste grannar samt Granroth blifvit om olyckshändelsen underättade, och funnit Sjöstedt i brunnen. Johanna Johansd. för dem vidhållit sin gjorda uppgift att trenne okända karlspersoner mördat Sjöstedt men efter det i anledning af före skrevne misstänksamma om stäld rykten emot E. E och J. J. såsom att deras egen yxa synbarligen vid mordet varit begagnad emedan de så ännu fanns blod och att de strumpor Anders E. tagit på sig då han om aftonen reste från Lilla Björket, morgonen därefter funnits i hemmet erhuru Eskilsson ej återkommit J. J blifvit häktad och till häradsfängelset afförd har hon vid enskilt förhör af Kronofogden på orten Herr **Hof?** och Riddaren **Chr. Billing** samt Kronolänsmannan Granroth dervid även tillförordnade ?? varit tillstädes erkänt att sedan E.E. på sätt förenämndt är om aftonen begifvit sig från Lilla Björket för att som han uppgaf hos sin svåger Ola Johansson anskaffa säkert för Köpesumman för Lilla Björkets hemman har Eskilsson därefter vid midnattsstiden återkommit och knackat på dörren samt då hustrun upplåst densamma har E haft i handen sin en yxa samt yttrat att han ämnade gå in och slå Sjöstedt, men på flera hustruns förböner har han lofvat derifrån avstå och han återigen ingått samt tillåst dörren innanför med en så kallad vare, dock och omkring $\frac{1}{2}$ timmes tid derefter har A. E själv upptagit dörren samt återigen inkommit, satt sig för några ögonblick på en stol vid dörren i yttre rummet samt derpå upplåst och ingått i det rum Sjöstedt låg och med yxan tilldelat Sjöstedt slag och derpå

utgått men återigen begifvit sig in i rummet och ytterligare slagit Sjöstedt som derefter av A. E fördes död genom rummet utan att J. J då fått kännedom var Sjöstedt blifvit lagd. Och har A. E. under hotelser tillsagt hustrun att vara stilla samt ålagt henne uppgifva det trenne okända karlspersoner förövat missgärningar varpå E. E. sedan han rentvättat sig begifvit sig därifrån under uppgift att han skulle gå till sin svåger.

Kronolänsmannan Granroth ? allt bemödande för upptäckandet af missgärningen och vad därmed hade sammanhang, har vid anställd efterforskning förlidne gårdags eftermiddag uti marken ett stycke från Lilla Björket funnit ett Sjöstedt tillhörigt Schatull som var uppbrutit samt en klocka och en tobakspipa äfvensom A.E. idag på vägen blifvit mött av Herr **Åberg** från Herrevadskloster samt åtföljt honom till Lilla Björket där E. varit tillstädes vid den af Herr Provinialläkaren **Andersson** å Sjöstedts döda kropp hållen besiktning men det oaktat förnekat all brottslighet. Dock har E. äfven blifvit fängslad samt till Häradshäktet avförd. Med anledning häraf Rannsakning angående förberörde missgärning till denna tid bestämd och vid dess företagande infunno sig Åkl. Kronolänsmannan Granroth samt å aflidne Sjöstedts sterbhus delägares vägnar. Sjöstedts svåger Inspektör **Kampf** från ? och sedan Domhufvanden tillkännagjort att vid enskilt förhör A.E. erkänt det han på uppgivet sätt varit Sjöstedts baneman blevo A. E. och J. J. för häradsrätten inställda.

Anders Eskilsson som är mindre till växten men af stark kroppsbyggnad, född i Linneröd, Vedby sn 1792 af ännu levande föräldrarna **Eskil Andersson** och **Bengta Jönsdotter**. Han har i flera år innehaft en torplägenhet men i febr mån av nu aflidne Sjöstedt emot 2166 Rd 32? tillhandlat sig Kronoskattehemmanet No 1 $\frac{3}{8}$ mtl Lilla Björket der han sedan bodde. A. E. har tvenne gånger varit gift, nämln först med 14 år sedan med **Hanna Olsdotter** som barnlös afled och efter hennes död har Eskilsson för 6 år

sedan ingått äkt. med sin nuvarande h J. J, med vilken han sammanavlat trenne barn av vilka det yngsta nu diar modern. Och skall E. E. inte tillförne hava varit för brott ankl. eller dömd. A. E. har utan tillstånd av sin svåger Ola Johansson i dennes namn utfordrat en handling som innehöll borgen för nämnda summa samt försett men med underskrift.

Hustrun havande när missgärningen skedde.

Johanna Johansdotter 25 år gl f i Harthshus af afledne fadern **Johan Fredrik Dreizig** och ännu levande modern **Tyre Jonasdotter**.

Nr 432. I närvaro af Kronolänsman O.P Granroth upphämtades häktade åboen Anders Eskilsson och dess hustru Johanna Johansdotter från härardshäcktet, och afkunnades efter behörig öfverläggning följande:

Utslag den 27 April 1831.

Af Rannsakingen inhämtas huruledes häktade Anders Eskilsson erkänt att sedan Gästgifvaren Lars Sjöstedt uti förlidne februari månad till Anders Eskilsson och dess hustru Johanna Johansdotter försålt Hemmanet nr 1 3/8 mantal Lilla Björket och af Köpeskillingen den 6 i denna månad varit till betalning förfallne Trehundrade Trettio tre, 16 Rd Banco, derföre Anders Eskilsson såsom säkerhet lemnat Sjöstedt en af Eskilsson med Ola Johanssons i Strö namn försedd Borgensförbindelse samt såsom vittnen derunder namnen Sven Rasmusson och Sven Olsson. Så har Sjöstedt thorsdags afton den 14 i denna månad infunnet sig hos Anders Eskilsson för att uppbära berörde summa och då Eskilsson icke var försedd med penningar har, enligt deras aftal, Eskilsson begivit sig åstad för att som han lofvat Sjöstedt, hos nämnde sin svåger förskaffa den betingade afbetalningen, men Eskilsson som för sig själv kände såväl oriktigheten af förenämnde handling som att han icke hos svågern kunde erhålla penningar, har hos sig stadgad uppsåt att avhända Sjöstedt lifvet och i sådant ändamål åter begifvet sig till Lilla Björket der Sjöstedt varit liggande

uti en kammare innanför det rum der Johanna Johansdotter hade herrberge samt under ett hat och bitterhet emot Sjöstedt som med varje stund allt mer och mer tilltaget, ingått uti kammaren och med sin yxa under Sjöstedts sömn tilldelat honom de svåra slag af hvilka, enligt Herr Provinsialläkaren Andersson under edelig förbindelse den 16 dennes utgifne Embetsbevis, Sjöstedts död varit en ovillkorlig följd hvarefter Anders Eskilsson utburit den döda kroppen och lagt den uti sin vid gården belägnr brunn samt tillgripet Sjöstedts schatull, tobakspipa och ? klocka med flera handlingar samt 15 Rd contante penningar*). Ock aldenstund Anders Eskilssons bekännelse såväl att hafva i Ola Johanssons i Strö namn och utan dennes tillstånd utfärdat förutnämnda borgensförbindelse som ock att hafva på uppgifna sätt fått avhändth Sjöstedt lifvet, icke mindre varit fri och otvungen att även vad mordet angår till trovärdigheten vinner styrka af de under Rannsakingen förekomne omständigheter, fördenskull och med stöd af Cap 38 samt 12 Cap 1 och 28 Missgärningsbalken, prövar häradsrätten rättvist döma honom Åboen Anders Eskilsson från Lilla Björket att för ofvannämnde förfalskningsbrott och svåra mord vara ärelös samt mista lifvet genom halshuggning och steglas.

Anders Eskilsson hustru Johanna Johansdotter är väl icke öfvertygad att hafva varit delaktig uti Mordet, men emot henne förekommit att, ehuru Anders Eskilsson en stund förrän mordet skedde för henne tillkännagivet sin avsikt hon likväl icke hvarken genom anskri eller på annat sätt sökt hindra missgärningen då den möjligen kunnat förekommas, ävensom hon i början efter händelsen derom lämnat? en oriktig uppgift. Och ehuru häradsrätten af det närmare förhållande som råder emellan makar, väl finner det hafva varit ganska svårt för hustrun att öfverlägga i hast om det beslut hon bäst fattat, anser likväl Häradsrätten Johanna Johansdotter för hvad emot henne blifvit väl upplyst, utan kunna undgå ansvar, och i enlighet med grunderna i 61 Cap, 38 förut åberopade balk, skall

alltså Johanna Johansdotter afstraffas med åtta dagars fängelse vid vatten och bröd i Länshäradet.

Af den Egendom Anders Eskilsson efterlemnar skall ersättning utgå till afl Sjöstedts sterbhus delägare för de af Eskilsson tillgripne femton Rd äfvensom Herr Provincial Läkaren Anderssons resekostnad och traktamente efter räkning godkänd å behörig ort här godtgöras af samma Egendom så vidt tillgång finnes men i anmält fall af allmänna medel och förklaras Sjöstedts sterbhus delägare berättigade att erhålla de i Kronolänsman Granroths vård varande Sjöstedts tillhöriga persedlar och handlingar.

Detta utslag varder dock enl 25 Cap underställt Kongl Majts och Rikes högsta hovrätt över Skåne och Blekinge vidare pröfning och komma emellan Anders Eskilsson och Johanna Johansdotter att efter för? afföras till Christianstads Länshäkte för att der förblifva intill dess högsta Kongl. hovrätt i målet sig utlåtit.

Nr 433.

Sedan uti målet som den 5. i denna månad under No 244 härförts i domboken förevarit emellan Kronolänsman O. P. Granroth åklagare samt? Anders ? ???

blifvit om Lichsteins ? ?? vandel, aflemnadt detta så afkunnades efter öfverläggning detta

Utslag honom egen frivilligt bekännelse är ?? som år 1824 blifvit.

På RÖTTERS sida "Avrättning" läser man detta: Arrestanten Anders Eskilsson från Lilla Björket, enligt Kongl. Maj:ts Nådiga Utslag, för förfalskning, mord och Rån afrättad vid Åby d: 3 November, 40-45 år gl. Källa: Kristianstads Slottsförsamling – C1

*) Hittades stoppade i en gårdsgård nära Klosterhagen.

Från hoveriets dagar

En skildring från Knutstorps gods av Sven Andersson

Denna gamla artikel har Herbert Jönsson i sina ägor. Han vet inte så mycket om den, men eftersom det är en så intressant artikel så publicerar vi den.

Från vilken tid hoveriet, eller böndernas arbetsskyldighet till herremännen daterar sig är ej känt, men det går säkert tillbaka till den tid, då bönderna i Danmark voro livegna. Enligt vad min fader (född 1818) berättat, var det ganska lindrigt i hans barndom på det gods där både han och jag äro födda. Där var, enligt hans utsago, bönderna på 60 hela gårdar eller 120 s.k. halvgårdar förutom mindre torpare som gjorde arbete åt huvudgården å godset. Det kunde då inte bliva så synnerligen mycket fördelat på så många. Det påstods att deras skyldighet från början endast varit en mindre avgift i penningar som kallades "teja" samt något spånadsarbete till grevinnan, och dessa skyldigheter kvarstodo även i min barndom. Sedan hade arbetsskyldigheten ökats så småningom med tröskning, gödselkörning, höstarbete på åker och äng samt kreatursskötsel och körslor. Men då godset var stort och arbetet fördelat emellan rotarna så var det ganska lindrigt.

Så dog den gamle greven och godset ärvdes av en annan greve som förut hade stora gods uppåt landet. Detta var omkring 1835 (1832) och sen började en annan tid för bönderna. Den nye ägarens första åtgärd var att uppsäga bönderna till avflyttning i de större byarna och i stället bygga gårdar, där de återstående mera avlägset boende

bönderna och torparna i tur fingo göra arbete för sina större eller mindre egendomar.

Det är från denna tid, sedan dessa förhållanden blivit ordnade som jag har mina barndoms- och ungdomsminnen och som jag nu vill anteckna då det kan hava ett visst intresse att jämföra skillnaden emellan arbetsfordringarna då och nu för endast 50- och 60 år sedan.

Mina föräldrar övertogo i sin ungdom ett torp, fallfärdigt och uselt, med ett par tunnland odlad jord och ett stycke fälad samt något höhöstnad. De skulle därför utgöra ett dagsverke i veckan. Så fingo de byggnadsmaterialer vid gården och själva bygga utan ersättning och flytta längre ut på fäladen, inhägna och odla som de ville. Eftersom de sedan fick odlat upp mera jord, så att de kunde föda två kor, så ökades dagsverken till ett och ett halft i veckan, och då de efter 10-12 års arbete kunde föda 4 kor och en häst så måste far göra två dagsverken i veckan. - Då de efter 17 års arbete och sparsamhet hade uppnått ett visst välstånd efter den tidens begrepp, skulle torpet sammanslås med gården och de blev uppsagda till avflyttning. Jag var då 9 år gammal och den yngste av fyra bröder. De två äldsta voro ute och hade tjänst. - Jag minns så väl den dagen, hur mor grät och far, ja, jag upprepar ej vad han sade. Men då far var en duglig arbetare och stod väl hos inspektorn som under grevens frånvaro var godsförvaltare, så blev han erbjuden ett större ställe, ett s.k. "halvhoningshemman" under en av de andra utgårdarna längre upp i skogsbygden.

Den 25 mars 1865 flyttade vi till det nya hemmet. Den förra åboen var utfattig och kunde inte mer fullgöra sina skyldigheter. Husen voro i ett bedrövligt skick, jorden var inte höstkörd. Gården hade sått en halv tunna råg om hösten, det var allt. Så plöjde vi upp något och sådde havre

och korn, men åkerjorden var full av ogräs och den ytterst belägna åkern hade inte fått gödsel på 13 år. Inga gräsvallar voro utsådda och grödan blev därefter. Men så var där rätt mycket ängshöstnad, så där kunde födas dragare och några kor och gräsbetet var inte så dåligt. Det tog tid innan jorden blev trädad och gödslad, och honingen skulle fullgöras och det var inte bagateller som fordrades.

Mina äldsta bröder måste turvis vara hemma utan annan lön än lite kläder, som tillverkades i hemmet av mor och pigan. En sådan måste vi hålla för "honingens" skull då vi även skulle göra kvinnsdagsverken. Pigan hade 30 kr i årslön och något kläder, en kappe lin sått m.m. "Honingen" var beställd till två karldagsverken i veckan på bestämda dagar. Det var det enda som var någon gräns för. Smådagsverken skulle pigan och en pojke göra. Äckor och dagskörslor skulle göras så många som påfordrades, endast att alla åboarna skulle utgöra lika många, det var enda gränsen. Allt till gården hörande, såväl åker som ängshöstnad var fördelad av lantmätaren med lika stora stycken till varje helgård = två halvgårdar och utgjorde cirka 4 tunnland till varje helgård på varje åker. På dessa stycken skulle bönderna köra gödsel på trädan, hugga, stacka och åka in klövern. Hugga, binda och åka in råg, korn och havre, allt efter budning och på bestämda klockslag enligt budningsordern som lämnades på det ställe som var beläget närmast gården och sedan lämnades till närmaste granne och sedan skulle fortskaffas utan dröjsmål såvida böter ville undvikas.

På ängshöstnaden hade varje ställe sina stycken att hösta till gården. Vi hade två stycken, det ena stycket skulle vi vara 4 man och 5 kvinnor till slåttern och det andra 3 man och 2 kvinnor. Men då inte alla bönderna skulle slå sina stycken samtidigt så gjorde vi arbetsbyte med en annan

åbo och fick leja folk för resten. Då budningen kom att slåttern skulle ske, samlades folket på var sitt ställe redan på kvällen före slätterdagen. De fingo logera i höladan, men sömnen var det inte mycket bevänt med, för redan kl. 1 fick vi kaffe och frukost. Så gick vi till ängen, provade liarna och avtog en bit där mattygen lades och så fick vi invänta signalkottet. Det skall på slaget 3 och då gällde det att hugga i som om elden vore lös. Det gick inte i vanlig arbetstakt utan med rasande fart. Och den som inte var van eller varit med om sådant förr blev ohjälpligt bet och åtlöje för alla. Det förekom någon gång att en mindre van eller dålig slätterkarl stöp i skåren och blev "uthuggen" och då fick han böta till på köpet. Men en god och särdeles rask man var lika berömd och avhållen som en beryktad sportsman nu för tiden. Och en sport var det mer än arbete och fördrade både träning och goda verktyg samt krafter.

Då arbetet pågick ett par timmar åts mellanmål och sen gick det igen till stycket var avhugget, vanligen vid 8- eller 9-tiden på f.m. Så gick man hem till slätterstället och så blev det mat och traktering och inte mer arbete den dagen. - Allt arbete, där var och en hade sina bestämda stycken, gick i samma stil, i kapp och ingen ville bli den sista att sluta. Dagsverken däremot gick inte i samma arbetstakt utom då vi hade "betingt" såsom vid dikning o.d. Ett dagsverke räknades från solens uppgång och till nedergången vinter och sommar. På sommaren ringdes till arbete kl 4 på morgonen och slutade sällan före kl 9 på kvällen. Hade man då en halv timmes väg till och från gården så blev det icke mycken tid till sömn och rakt inte till någon sorts nöjen eller förströelser.

Rasterna voro ½ timme på f .m. 1 ½ timme på middagen och ½ timme på em. Maten medfördes i en sorts ryggsäck av kalvskinn eller mjukt läder och i den fanns en svarvad träask med smör uti, en avlång större träask tillverkad av böjda spånor med botten och lock av tunna bräder och däri förvarades stekt fläsk, stekta ägg

eller äggkaka. Mjolk och dricka hade man i en träkanna med handtag på locket. Och i matpåsen skulle alltid finnas tillräckligt om än det fanns litet i hemmet.

Förutom de arbeten jag redan nämnt skulle bönderna hugga och framköra 4 långfamnar ved till gården, två på vintern och två på sommaren, de sistnämnda av ek och där fick de själva avskala barken och sälja den, toppar och grenar fick de behålla till eldbrand. Det var en liten hjälp med barkskalningen för vid den tiden var mjölet vanligen slut och barken betalades i städerna med reda penningar och så köptes mjöl för det hela. Bönderna sade då att de åto barkbröd tills den nya skörden kom. För övrigt var det inte många som hade bara råg till brödet det fick nog vara korn iblandat för det mesta. Övriga livsmedel såsom fläsk, kött, mjölk, dricka, ägg och potatis hade de merendels själva, och en kulla sill inköptes och insaltades på hösten för hela året. Fattiga voro bönderna onekeligen men någon egentlig nöd ledde de inte. Anspråken voro inte så stora som nu vare sig på föda eller kläder. De voro arbetssamma och förnöjsamma, friska och kraftiga och kunde arbeta så att det inte var många i vår nuvarande tid skulle kunna följa med - Kläderna voro varma och slitstarka, om än mindre eleganta.

Då jag var 12 år gammal måste jag börja vid gården och utgöra smådagsverke. Mitt första arbete var att köra för tröskverket, ett uselt redskap av trä inbyggt i huset. Det drogs av fem par oxar och ändå måste vi byta om oxar en gång på fm och en gång på em. Det behövdes således 10 par oxar och minst 25 personer både stora och små och så kunde det tröskas i bästa fall 30 tunnor om dagen. Likadana verk fanns på alla godsets gårdar.

Den gård vi tillhörde var en utgård som byggts på bekostnad av en ruinerad by. Den hade cirka 400 tunnland åker, stora betes- och höstnadsmarker och höll 200 kor, 5 par hästar och 12-14 par oxar. Allt arbete gjordes av bönder

och torpare med undantag av djurens skötsel. Det var en stor arbetsstyrka som gav stor inkomst till gårdens ägare. Mejeristen betalade 100 kr för varje ko i arrende för året = 20000 kronor och ändå såldes mycket säd.

Vid 16 års ålder måste jag göra karldagsverke. Alla arbeten som kunde uppmätas fingo vi göra på betinget, såsom dikning, mörpling och tröskning med slaga, vedhuggning m.m. Då gällde det att hugga i av alla krafter. Ingen ville vara sist och nog fingo vi göra skäl för oss. Så kan jag nämna att en sommar skulle vi dika en fälad som skulle planteras. Där hade vi 20 famnar om dagen på "betinget" = cirka 36 meter och nu har arbetare här på orten haft 4 meter om dagen likadant dike i ungefär samma sorts mark.

Jag vill nu tala något om seder och bruk såväl under arbetet som under fritiden. Det fanns en massa regler och förordningar och skrivlagar som noga följdes vid alla tillfällen. Den som bröt mot dessa regler gjorde sig ohjälpligt skyldig till böter, och böterna förvandlades icke till vatten och bröd utan till brännvin - det vill sägas att brännvin inköptes för de erlagda böterna, som utdömdes så att den skyldige dömdes att böta ett visst kvantum brännvin. Då nya tjänare inflyttade från annan ort än godset, skulle en dräng bestå en kanna brännvin och en piga en halv dito. Detta sammanslogs och så blev det dans, så kallad välkomma hos den bonde som var ålderman för året.

Om någon vid höstarbete vid gården började innan vederbörande ladufogde därtill givit signal, fick han böta en kanna. Den som körde och välte och spärrade vägen för andra bötade. Den som hade underhålligt "gällafolk" eller den som tillägnade sig ved, bark, eller mat av annans förråd fick böta eller ock fick han tillnamn, någon mindre vacker titel, såsom "fläskaspännaret", "skorpegnavare", "barkabusen", "rephuggare" eller dylikt. Men om blott böterna voro erlagda fick sedan ingen nämna eller hänryda på

förseelsen, ty då fick den i sin tur böta. En särskild lag gällde svinen på den gemensamma betesmarken. Svinen skulle alltid vara "ringade". Ett stort svin skulle ha två ringar i nosen och ett mindre en dylik. Så en vacker dag begärde någon hos åldermannen att det skulle gås "svinaringning". Då började det vanligen hos åldermannen och så fortsattes hos alla som tillhörde gräslaget och för varje ring som fattades och insattas fick ägaren av djuret böta 4 skilling som då förrättningen var slut samvetsgrant förvandlades till brännvin, vilket samvetsgrant förtärdes. Mången gång hade deltagarna svårt att gå hem och det var icke ovanligt att grannsämjan då slutade med ett regelrätt slagsmål.

Den 1 maj skulle alla stängslar kring det gemensamma gräsbetet vara iordningställda och insynades då av alla bönderna, och böter ålades den som brast i fullgörandet av sin stängselskyldighet. Sedan skulle åldermannen bjuda hela laget på "merafton" vanligen "äggakaka" och fläsk. Alltid fanns det någon som fick böta mer eller mindre brännvin till maten och vad som mera behövdes fick åldermannen släppa till. Denna syssla turades om ställe efter ställe.

Så på hösten då allt var inhöstat och rågen sådd, blev det höstagille. Från herregården bestods till varje rote en skäppa malt, två skäppor råg och något penningar. Så bryggdes öl och bakades bröd samt inköptes ost, sill och lite kaffe och rökto bak samt brännvin och rom. På den bestämda tiden, alltid en fredagskväll började festligheten och pågick till lördagskvällen eller till dess allt var slut och förtärt. Det dansades på logen och i stugan spelades kort och röktes tobak. Man spelade inte så särdeles högt vanligen 3 eller 6 "skillingsdubb", och suparna följde ganska tätt på varandra. Så ut på kvällen vankades ost och grovbröd, sedan kaffe för kvinnorna och toddy för männen. Så fortgick det hela natten. Om morgonen i dagningen kokades ett par skäppor potatis och ett par valar färsk sill och så äts det

frukost. Potatisen tömdes ur grytan på stora bord utan duk förstås, doppa och sill placerades på stora lerfat ibland potatisen. Alla sutto vid borden men knivar fick gästerna själva hålla sig med. Allmänt användes stora bredbladiga fållknivar, sådana som alla voro försedda med som gingo dagsverken. Gafflar kommo inte i fråga. Det äts och söps av hjärtans lust och jag tror man hade lika roligt som vid det finaste gille. Sen skedde uppgörelse med spelmanen och övriga kostnader. Alla voro den dagen fria.

Med nykterheten var det inte mycket bevänt bland männen. Det var ingen skam att bli full, snarare tvärtom. En karl skulle ta sina supar och hugga sina skårer samt köra sina lass eljest var han inte en riktig karl. Kvinnorna däremot voro alltid nyktra och man såg aldrig en kvinna taga en hel sup. De endast läppjade om de blev bjudna och glaset fortsatte från den ena till den andra laget runt. Ingen kvinna berusade sig eller rökte, en och annan gammal gumma snusade, det var allt. I sedligt avseende stodo kvinnorna högt och det var inte många barn utom äktenskapet. Smittosamma könssjuk-domar voro helt okända i min hemort. Men flitiga och arbetsdugliga voro kvinnorna och det var nog de som voro orsak till att inte allt gick omkull eller fattigdomen blev värre.

Ett särskilt förhållande från denna tid voro de så kallade "undantagen". Då en åbo blev gammal eller av annan orsak ej kunde fortsätta längre avstod han sitt ställe och överenskom med tillträdaren om undantag. Nästan på varje ställe fanns en undantagsstuga. Så undantogs en bit åkerjord, något ängshöstdnad eller andra större eller mindre naturaförmåner, beroende på ställets storlek och beskaffenhet. Merändels hade undantagaren en ko, gräsbete fick han på allmänningen och eldbrand av godsägaren och så var de gamla skyddade för fattighuset. Många olägenheter följde visserligen med undantagen men de hade det goda med sig att åboarna kände sig

trygga för ålderdomen. Egendomen övergick merändels från föräldrar till barn i flera led.

Det har sedan den tiden varit en hastig frammarsch och stora förändringar i arbete och levnadsvanor. Om allt varit till det bättre lämnar jag osagt. Vad som är säkert är att befolkningen på godsens bodde i dåliga hus, voro tarvligt klädda och levde enkelt, men kläderna voro varma och födan kraftig och närande. Säkerligen skulle inte arbetare nu för tiden låta sig nöja därmed. Arbetsförmågan var otroligt stor och våra nuvarande ynglingar skulle säkert känna sig skäligen enkla om de kunde förflyttas och inställas bland dessa de bästa arbetare som funnits och som från barndomen tränats i intensivt arbete vid hoveriets kapplöpnings-arbete.

På 1870-talet började välståndet bland bönderna allmänt ökas. Kreaturen stego i pris, även spannmålen och jorden brukades bättre och då bönderna år 1875 fingo sina ställen på arrende under rätt billiga villkor blev välståndet bättre. De fingo sina egendomar skiftade i ett sammanhängande stycke. Och då hoveriet upphörde började en ny tävlan, att nyodla åkerjord av de gamla ängshöstdnaderna och betesmarkerna, och det dröjde inte mer än ett tiotal år förrän många fördubblat sin åkerareal. Det nyodlades och utfördes arbeten som nu skulle vara så gott som omöjligt med de arbetspriser som vi nu har, men då gick det med glans och välståndet ökades år efter år. Så kom bakslaget på 1880-talet men till det gamla gick det som väl var inte åter. Hoveriets saga var slut.

Vårens utfärd gick till Heagård

Heagård är en pampig gård som ligger nära den gamla landsvägen mellan Munka Ljungby och Ängelholm.

Vi kom dit en blåsig majdag och välkomnades av **Bengt-Åke Bengtsson**. Han bor med sin familj på gården och har hand om museet och visningarna. Han visar ett stort genuint intresse för hur livet var förr på gården.

Heagård byggdes 1862 av **Jöns Hansson** f.1824 och hans hustru **Kjersti Larsdotter** f. 1871 (båda födda i M. Ljungby). Gården var mycket påkostad i förhållande till dess storlek, så Jöns ville nog skryta. Bara den pampiga almallén kostade mycket då den tog mark från åkern. Tyvärr fick dessa träd almsjukan för

Heagård

1883) och **Cecilia Elisabeth** f. 1884-08-15. I samband med den yngsta dotterns födelse avled modern. Då tog Elisabeths ogifta mostrar och morbror hand om henne på Heagård.

och många av djuren strövade fritt på gården.

Stiftelsen

Av Elisabeths syskon var det bara Rakel som gifte sig och fick barn, **Nils Einar Nilsson**. Han tog sig senare efternamnet **Sönne**. Eftersom han inte var intresserad av att ta över Heagård, skapade hon en stiftelse för gårdens bevarande och den tog över efter hennes död år 1968.

Idag är Heagård ett mycket trevligt museum som dels består av Elisabeths hem, men även hyser flera brandbilar, ett polismuseum och inte minst en vacker park.

Efter Bengt-Åkes mycket roliga och intressanta visning fick vi kaffe i den f.d. matkällaren. Plötsligt tog Bengt-Åke fram dragspelet och underhöll oss med sång och musik. Tack så mycket!

Bengt-Åke underhåller oss.

Elisabeth Nilsson

c:a 5 år sedan.

Barn & barnbarn

Jöns och Kjersti fick fyra barn; **Elise** f. 1856-10-10, **Johannes** f. 1849, **Kristina** f. 1855 och **Hilda Karolina** f. 1860. Endast Elise gifte sig och det år 1876 med nämndemannen **Anders Nilsson** f. 1846-03-08 i Ausås.

Elise & Anders bodde i Skörpinge nr 11, Höja och fick 6 barn; **Rakel Elisabeth** f. 1877-08-30, **Mathilda** f. 1879-03-14, **Ejnar** f. 1880 (död samma år), **Frida Viktoria** f. 1881-10-21, **Johan Enar** f. 1882 (död

Gården på Elisabeths tid

Så småningom fick Elisabeth Nilsson ta över Heagård, men eftersom hon inte fick gifta sig med den fattige grannen som hon älskade så förblev hon ogift. Hon trivdes så bra på sin gård att hon aldrig var längre hemifrån än till Ängelholm. 1968 avled Elisabeth i en ålder av 84 år.

Elisabeth drev gården på samma sätt som man gjort förr. Man använde t.ex. inte gödning eller kraftfoder. Hon försökte klara sig enbart med de 15 arbetshästarna, men till slut köptes en traktor in. Hon var en stor djurvän

Från polismuseet

Föreningsmöte i Kvidinge

Yngve Olsson

Monumentet på ett Blomgrens vykort postat 1904

Onsdagen den 26 sep besökte föreningen Hembygdshallen i Kvidinge för att lyssna på **Yngve Olsson** som berättade och visade bilder från gamla Kvidinge. Kvidinge fyller ju 700 år i år men så gamla bilder visades inte. Det

var många trevliga bilder som var roliga att se även om man inte kommer från trakten. Speciellt fastnade jag för hur det gick till när monumentet renoverades. Vi var tyvärr inte så många som kom, men vi hoppas att det blir fler

som kan när vi byter mötesdag från onsdag till torsdag till våren.

Vi ändrar även öppet hus från lördagar till söndagar och hoppas att fler kommer då.

Lena

Lite tips om böcker och andra skrifter om ÅBY. Fler kommer i nästa nummer.

Klippanboken, Gråmanstorps socken blir Klippans Köping Av: Algot Hannrup(1970)

Gamla Klippan, Utgiven av Klippans Konstförening 1947. Ny utgåva 1998.

Ur Åsbo-bygdens historia, Ett bidrag till en sockens historia. Av: Åke Frödin (1997)

Den gamla Klippanbygden i ord och bild. Klippans Hembygdsförenings 50-årsskrift.(1983)

Från Åby by till Klippans köping. En kulturgeografisk studie. Av: Tore Donner (1966)

Klippans pappersbruk 1573–1923 Utgiven till 350-års jubileet 1923 Av: Landsarkivarie Gustav Clemensson.

Klippans Hembygdsförening 40-år, Utgiven av Klippans Hembygdsförening (1973)

Klippanbygden Särtryck av Sparbanken Klippans Minnesskrift i anledning av dess 50-åriga tillvaro.1903-1953 Av: John Sundberg.

Kulturhistoriskt värdefulla objekt och miljöer i Klippans kommun. Särtryck ur Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1982

Alun och ark - Kalk och krut, Kring fyra gamla skånska bruk. Utgiven av Natur och Kultur Stockholm Av P. Gunnar Andersson (1974)

Kommunalkalender för Klippans köping år 1960 Av August Andersson och Elmer Swebe

Klippan-utställningen 15–24 juni 1956 Utgiven av Klippans Hantverks- och industriförening

Klippans Arbetarekommun 1899– 1949, En krönika Av Otto Bengtsson

Norra & Södra Åsbo härad

Program våren 2008

- Lör. 9/2 kl.13.00** ÅRSMÖTE och därefter undehåller **Gunilla Bengtsson** oss "Med hatt och dragspel".
- Tor. 6/3 kl.19.00** Föreningsmöte, **Adele Leyden** berättar om lantmäteriet och "Historiska kartor & handlingar som forskningsmaterial."
- Tor. 3/4 kl.19.00** Föreningsmöte, **Thord Bylund** kåserar över ämnet "Fader okänd-problem inom släktforskningen" och ger tips om källor där man kan söka information.
- Tor. 8/5 kl.19.00** Vårutflykt till Ingeborrarps Friluftsmuseun. Guidad tur på Ingeborrarpsgården (+ fika på värdshuset). Samåkning kl.18.30 från polishuset, Klippan.

Öppet Hus

vecka 2	kl.10-16	7/1, 8/1, 9/1, 10/1 och 11/1
måndagar	kl.10-16	14/1, 28/1, 11/2, 25/2, 10/3, 7/4 och 21/4
fredagar	kl.13-16	18/1, 1/2, 15/2, 29/2, 14/3, 28/3, 11/4 och 25/4
söndagar	kl. 09-12	3/2, 2/3 och 6/4

Alla aktiviteter är på Studiegården 47:an, Storg 47, Klippan
Se även vår hemsida (www.aasbo-gen.com) och HD / NST